

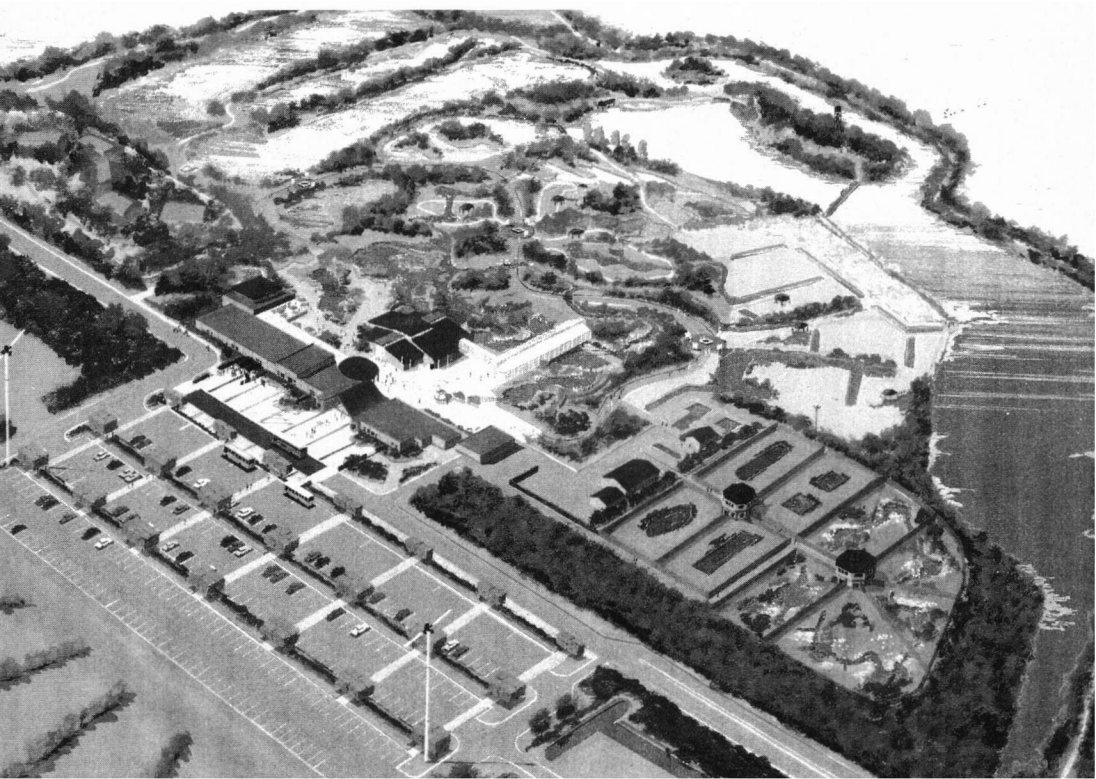
Overzicht otterbescherming in Nederland 1989-1991

Perspectief voor de otter?

Just Walter

Medio 1989 presenteerde de toenmalige minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, de heer Ir. G.J.M.Braks, een beschermingsplan voor de otter. Wij zijn nu twee en een half jaar verder. Dat is te kort om een goede evaluatie te kunnen geven. De otter is nog niet terug en het zal nog wel even duren voor het zover is. Maar er is de afgelopen jaren wél veel gebeurd. Rijksoverheid, provincies, onderzoeksinstituten en de Stichting Otterstation Nederland (SON) werkten nauw samen bij tal van projecten. Het leek mij nuttig en interessant deze eens op een rij te zetten.

Nabij Leeuwarden wordt een otterstation gebouwd. Door de dieren te fokken hoopt men de otter in Noord Nederland te herintroduceren.

De vervuiling van het milieu met pcb's maakt het biotoop in Nederland ongeschikt voor de otter.

Foto Dick Klees

Initiatieven rijksoverheid

Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij speelde als opsteller van het "Herstelplan leefgebieden otter" (1989) een centrale rol. Op basis van dit plan werden in diverse provincies projecten op gang gebracht en gecoördineerd. Ook maakte dit ministerie de tot stand koming van een otterstation in Leeuwarden mogelijk en financierde het een landelijk pcb-onderzoek. Het beleid ten aanzien van de otter vormt één van de pijlers van het soortenbeleid in het Natuurbeleidsplan.

Als rijksdienst, verantwoordelijk voor het waterbeheer, is ook Rijkswaterstaat nauw betrokken bij het herstel van otterbiotopen in Nederland. In de Derde Nota Waterhuishouding worden maatregelen voor de otter aangekondigd. In januari 1990 verscheen de nota "Ecologische structuur, Natte as Friesland-Deltagebied". De otter is hierin als gidssoort gekozen voor natte ecosystemen. De nota bevat een overzicht van de knelpunten in de natte as van wateren tussen Lauwersmeer en Deltagebied. In het verlengde hiervan zijn diverse (experimentele) projecten gestart op het gebied van milieuvriendelijke oevers en eutrofiëringsbestrijding. Ook veel waterschappen doen hieraan mee. Tenslotte worden door Rijkswaterstaat in samenwerking met de Internationale Agrarische Hogeschool Larenstein en het Landelijk Overleg Natuur- en Landschapsbeheer (LONL) cursussen natuurtechnisch oeverbe-

heer georganiseerd voor rayonhoofden, kantonniërs en onderhoudspersoneel.

Otterstation

Na een haalbaarheidsonderzoek door de adviesbureaus Grontmij en Berenschot is medio 1990 besloten tot de bouw van een Otterstation in de Groene Ster bij Leeuwarden. De organisatie is in handen van de Stichting Otterstation Nederland (SON). De bestekken zijn thans gereed en de aanbesteding vindt volgens planning medio 1992 plaats. Naast gelden van onder meer de rijksoverheid kan ook worden gerekend op een bijdrage uit Brussel en op sponsorgelden.

In het otterpark *Aqualutra* zal aandacht worden gegeven aan natuur- en milieu-educatie. Er zullen diverse otterhabitats te zien zijn met daarin voorkomende diersoorten als bever, ooievaar, forel en elrits. Ook zullen voorbeelden worden getoond van natuurontwikkeling en natuurtechnische maatregelen voor de otter, zoals rietoevers, plasbermen en vistrappen. Een expositieruimte biedt informatie over thema's als verzuring, eutrofiëring en actief visstandbeheer.

Het otterstation zal onder meer de beschikking krijgen over een onderzoeks- en fokcentrum. Dit is van belang voor toekomstige herpopulatieprojecten. De SON is aangesloten bij de Otter Specialist Group van de IUCN. In samenwerking met het Institute of Terrestrial Ecology in Engeland worden het aanbod en de kwaliteit van het ottervoedsel onderzocht. Samen met het Van Hall-instituut is onderzoek verricht naar de relatie tussen de oppervlakte aan riet en het voorkomen van otters.

Pcb-onderzoek

Het Instituut voor Milieuvraagstukken (IVM) van de Vrije Universiteit doet in samenwerking met de SON onderzoek naar pcb's in bodem, vegetatie en dieren. In de Oude Venen, één van de laatste gebieden waar de otter in Nederland voorkwam, zijn verschillende waterhuishoudkundige ingrepen uitgevoerd om de waterkwaliteit te verbeteren, zoals actief visstandbeheer, uitbaggeren van waterbodems en afdammen van het boezemwater. Uit het onderzoek moet blijken of de getroffen beheers- en in-

richtingsmaatregelen een gunstige uitwerking hebben op aanvoer en biologische beschikbaarheid van pcb's in het gebied.

De biologische beschikbaarheid van pcb's wordt vastgesteld door *actieve biomonitoring*. Dit houdt in dat bij enkele geselecteerde soorten wordt gekeken hoe het pcb-gehalte zich ontwikkelt. Voor dit doel zijn driehoeksmosselen en blankvoorns naar het onderzoeksgebied gebracht. Daarnaast worden sedimenten en organismen van verschillende trofische niveaus uit het voedselpakket van de otter onderzocht.

Groningen: de otter op pad

Groningen is in november 1990 door de Milieufederatie Groningen en de SON een rapport uitgebracht getiteld "De otter weer op pad - Inrichtingsplan zoetwatermilieu in Oost-Groningen". Deelnemers aan de projectgroep waren naast de genoemde instellingen de provincie Groningen, het Consulentenschap NMF (thans NBLF), de Waterschappen Eemzijvest en Reiderzijvest en de Stichting Landschapsonderhoud Groningen. Het plan bevat concrete voorstellen voor een verbinding tussen potentiële otterleefsgebieden in Groningen en Nedersaksen. Er bestaan op korte termijn mogelijkheden voor het aanleggen van natuurvriendelijke oevers en een natuurontwikkelingsproject in het kader van de herinrichting Oost-Groningen en de Gronings-Drentse Veenkoloniën. Tussen de overheden van Groningen en Nedersaksen bestaat intensief overleg. Evenals in andere provincies zal er een otter-werkgroep in het leven worden geroepen. Friesland: otter bliuwt wrotter

Friesland: otter bliuwt wrotter

Naast de activiteiten rond het otterstation zijn verspreid over de provincie Friesland nog tal van andere activiteiten ondernomen. Op initiatief van It Fryske Gea is in 1988 door de Werkgroep Otters Friesland (WOF) het rapport "De otter bliuwt in wrotter" uitgebracht. Dit beschrijft een achttal deelprojecten, die moeten leiden tot herstel en ontwikkeling van een nieuw otterhabitat in de Oude Venen. De projecten worden, mede dankzij financiële steun van de rijksoverheid, de provincie Friesland en de EG uit-

Otterproject in het gebied "De Kooi" in de provincie Friesland.
Foto U.G. Hosper

Natuurontwikkeling langs vaarten en sloten.
Foto U.G. Hosper

gevoerd. Het betreft maatregelen zoals het verwijderen van vervuild bodemslib, het uitdiepen van wateren, het ontgraven van hogere terreinden, aanleggen van dammen, hydrologische isolatie en actief visstandbeheer.

De SON onderzoekt de migratiemogelijkheden voor de otter in Friesland. Bij de Deelen is het waterschap reeds bezig met inrichtingswerken. In de volgende fase zal de verdere verbinding met Noordwest-Overijssel aan de orde komen. Daarbij zullen de Grote Wielen, in het kader van een ruilverkaveling ten oosten van Leeuwarden, een natte verbinding krijgen met het Ottema Wiersma Reservaat en de Sippenfennen. De SON heeft een otterwegennet ontworpen voor het gebied tussen het Lauwersmeer

Er zijn veel biotoopherstelprojecten in ontwikkeling, maar of de otter daarmee terugkeert? Foto Dick Klees

bied Staphorsterveld zijn met subsidie van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij door Staatsbosbeheer drie verlande verveningsgaten uitgediept tot 150 à 200 cm. Tevens zijn plaatselijk ondiepten gecreëerd en is de aanvoer van het oppervlaktewater naar de drie petgaten gewijzigd.

Utrechts-Hollands plassengebied

In het Utrechts-Hollandseplassegebied wordt door diverse instanties samengewerkt in een zogenaamd "Afstemmingsoverleg Otter Plassengebied Holland-Utrecht". Het consultantschap NBLF in de provincie Utrecht treedt op als coördinator. Op basis van het "Herstelplan leefgebieden otter" zijn maatregelen uitgewerkt voor drie kerngebieden en in de landinrichtingen Noorderpark, Lopikerwaard, Driebruggen en Krimpenerwaard wordt met de otter rekening gehouden. Projecten op het gebied van defosfatering (Botshol, Nieuwkoop), integraal waterbeheer (Naardermeer) en visstandbeheer (Reeuwijkse plassen) zullen een gunstig effect op het otterbiotoop hebben. Rijkswaterstaat verricht momenteel een studie naar de mogelijkheden van een otterpassage bij de kruising van het Amsterdam-Rijnkanaal, de A2 en de spoorlijn. Voorjaar 1991 is de Provincie Utrecht een onderzoek begonnen naar microverontreinigingen in belangrijke otterbiotopen.

Noord-Holland: plasbermen en schanskorven

In 1989 verscheen het door de SON opgestelde rapport "Herstel van otterleefgebieden in Noord-Holland ten noorden van het Noordzeekanaal". Dit rapport verscheen met steun van de Provincie Noord-Holland, het Hoogheemraadschap Uitwaterende Sluizen, Rijkswaterstaat en het consultantschap NMF. Door de provincie is in het voorjaar van 1991 een speciale ottercoördinator aangesteld, werkzaam bij het Noordhollands Landschap. Voorts wil de provincie bij de waterschappen *ecoteams* instellen om het integrale waterbeheer ten uitvoer te brengen en om projecten voor natuurvriendelijk oeverbeheer op te zetten en cursussen op dit gebied te organiseren. Twee waterschappen beschikken inmiddels over een dergelijk team.

In de afgelopen jaren zijn in Noord-Holland reeds diverse (kleine) otterprojecten uitgevoerd. Langs het Waardkanaal zijn bijvoorbeeld natuurvriendelijke oevers aangelegd (plasbermen, rietkragen). Rijkswaterstaat voert diverse experimenten uit met natuurvriendelijke oevers (zoals een plasberm bij Schoorlдам). In het kader van de ruilverkaveling Limmen-Heiloo wordt gewerkt aan ottermaatregelen met het oog op een verbinding tussen twee natuurgebieden. Het consultantschap NBLF heeft de uitwerking van de natte ecologische infrastructuur nagenoeg gereed. Daarin worden plannen ontwikkeld om langs de IJsselmeerkust vooroevers aan te leggen met eilandsituaties.

Zeeland: in de euregio

De aandacht voor de otter richt zich in deze provincie vooral op Zeeuwsch-Vlaanderen, een vanouds bekend ottergebied. Hier werden op initiatief van het Otteroverleg Zeeland de knelpunten geïnventariseerd. Aan het Otteroverleg doen het consultantschap NBLF (coördinator) en de drie Zeeuwsch-Vlaamse waterschappen mee. Daarbij worden contacten onderhouden met België (via de NCBR) in verband met het grensoverschrijdend karakter van het Zeeuwsch-Vlaamse krekengebied. Allereerst is

het recente (vermeende) voorkomen van de otter in de Zeeuwsch-Vlaamse krekens geïnventariseerd: sporen van otters werden echter niet aangetroffen. Tegelijkertijd is ook het voorkomen van de otter in het verleden onderzocht. Vervolgens zijn door de SON de knelpunten in de ecologische infrastructuur geïnventariseerd en zijn er aanbevelingen gedaan voor de oplossing ervan. Daarnaast zijn het visstandbeheer en de mogelijke verstoringen door de recreatie onderzocht. Ook werd door het RIVO onderzoek gedaan naar de belasting van vis met pcb's. Een binnenkort te verschijnen samenvattend rapport zal mede de basis vormen voor het provinciaal milieubeleidsplan en provinciale landinrichting- en natuurontwikkelingsprojecten.

Limburg: tussen Geul en Gulp

In de winter van 1990/91 is met medewerking van het consultantschap NMF in Limburg en het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg door de SON een onderzoek uitgevoerd naar het voorkomen van otters. In het inmiddels verschenen rapport wordt melding gemaakt van ottersporen langs de Geul en de Gulp. In oktober 1991 zijn er otterprenten op een zandbank bij de Maas aangetroffen. In Limburg wordt geen specifiek beleid voor otterleefgebieden gevoerd. Wel worden impliciet maatregelen ten gunste van de otter genomen. Het betreft natuurontwikkelingsprojecten in het kader van grindwinning langs de Maas en vistrappen voor herstel van de migratiemogelijkheden. Zo zijn inmiddels 15 vistrappen aangelegd. Tenslotte kan worden vermeld dat Rijkswaterstaat een onderzoek heeft ingesteld naar de microverontreinigingsgraad (pcb's) van vis in de Maas en de Maasplassen.

Van rotter naar steeds vlotter?

Geconcludeerd kan worden dat er sinds het verschijnen van het "Herstelplan leefgebieden otter" heel wat initiatieven voor de otter zijn geweest. Hoewel veel projecten nog in het stadium van studie en planning verkeren, is toch al een aanmerkelijk aantal concrete maatregelen getroffen. De uitgevoerde projecten in de Oude Venen in Friesland en in het Staphorsterveld in Overijssel zijn daarvan

goede voorbeelden. Ook kan een toenemende betrokkenheid van provincies en waterschappen worden geconstateerd. Dit alles laat zien welke rol een soort, die de maatschappelijke en politieke aandacht weet te mobiliseren, in het natuurbeleid kan spelen.

Literatuur

Bergers, P. & G. Hoogerwerf, 1990. Visbestemming in de Olde Maten. Een kwalitatieve en kwantitatieve bepaling van de vispopulatie in het kader van het project Herstel Leefgebied Otter Staphorsterveld. Nijmegen.

Köller, A., 1991. Ontwikkeling van een ecologische infrastructuur ten behoeve van de otter in het gebied tussen Lauwersmeer en Oude Venen, Stichting Otterstation Nederland.

Milieufederatie Groningen, 1990. De otter weer op pad, inrichtingsplan zoetwatermilieu in Oost-Groningen.

Ministerie van Landbouw en Visserij, Herstelplan leefgebieden otter, 1989. 's Gravenhage.

Ministerie van Verkeer en Waterstaat, 1990. Ecologische structuur, Natte as Friesland-Deltagebied, 's Gravenhage.

Mourik, E.K. & R.Hoeve, 1990. Microverontreinigingen in Overijsselse otterbiotopen, een oriënterend onderzoek. Werkgroep "Otter en pcb-verontreiniging", Zwolle.

Provincie Friesland, 1991. Plan Ecologische Verbindingszones; een plan voor een ecologische infrastructuur in Friesland, Leeuwarden.

Smit, M.D., 1991. Otterinventarisatie Limburg februari-maart 1991. Stichting Otterstation Nederland, Natuurhistorisch Genootschap Limburg.

Stichting Otterstation Nederland, 1989. Herstel van otterleefgebieden in Noord-Holland ten noorden van het Noordzeekanaal, Groningen.

Werkgroep Otters Friesland, 1988. De otter blijft in wrotter, Oldeterp.

Winter, L. & A.W.J.J. de Jongh, 1989. Ontwikkeling van een ecologische infrastructuur ten behoeve van de otter in Zeeuwsch-Vlaanderen. Rapport Stichting Otterstation Nederland, in opdracht van de Provinciale Waterstaat van Zeeland.

Met dank aan de leden van de landelijke Overleggroep Otter (OGO) in Nederland.

Drs. J. Walter, voormalig voorzitter Overleggroep Otter, Prinses Margrietlaan 3, 2252 GK Voorschoten.